

Секція: Історичні науки

*Таравська Я.В.
ст. викладач кафедри історії,
археології і філософії
МДПУ імені Богдана Хмельницького
Мусна А.
студентка I курсу
природничо-географічного факультету
МДПУ імені Богдана Хмельницького*

Військова стратегія видатного гетьмана України

Богдана Хмельницького

Яскравою сторінкою в історії України є доба національно-визвольних змагань українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Йому вдалося поширити національну ідею, згуртувати українців та спрямувати всі зусилля на відновлення незалежності України. Не меншої уваги варті його досягнення як полководця: він сформував армію і вміло нею керував під час воєнних дій. Відтак, висвітлення та аналіз військової тактики гетьмана становить головну мету даного дослідження.

Події цього періоду в різний час висвітлювались у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Більш того, дослідження даної проблематики тривають до сьогодні. Серед низки історіографічних джерел, які розкривають життя цієї людини, на перший план виділяються численні праці М. Грушевського «Історія України-Руси». В них дослідник не тільки давав глибинний аналіз найпоширеніших оцінок військово-політичної діяльності Хмельницького, але і викладав своє власне бачення щодо його головних досягнень і прорахунків. Ретельно дослідивши діяльність гетьмана, вчений резюмував, що, не зважаючи на свої національно-патріотичні переконання та військово-організаційні здібності, Б. Хмельницький так і не зумів розв'язати історичного вузла україно-польсько-російського конфлікту[1]. Подібну оцінку можемо знайти у ґрунтовній праці К. Осипова «Богдан Хмельницький», яка вийшла у 1939 році де автор звеличує і водночас критикує організаційний хист та його дипломатичну політику [2]. Серед сучасних наукових розвідок з

окресленої теми привертають праці В. Горака [2], С. Сегеди [5], А. Пінчука, О. [7]; Стецишина О. [6] та ін.

Найяскравіше його військово-організаційний талант та стратегічні здібності проявилися у момент, коли він наважується виступити проти однієї з наймогутніших тогочасних європейських держав – Речі Посполитої. До цієї боротьби він прагнув залучити якомога більше країн, а також ініціювати підняття антифеодального руху у самій Польщі [8, С.7]. За таких обставин Б. Хмельницький створює агентурну мережу у Варшаві, Вільно та на Балканах, яка налагоджено постачала необхідну інформацію військово-політичного характеру [3, С.119].

Розуміючи, що перемога над Річчю Посполитою можлива тільки після розгрому на західному фронті, він зосередив тут максимальну кількість військових сил. При цьому він вдається до укладення союзу зі Швецією. Відтак, ще на початковому етапі війни йому вдалось домогтись міжнародної ізоляції Речі Посполитої і запобігти таким чином можливому збільшенню її військового потенціалу. Укладаючи військовий союз з Кримським ханством, Хмельницький водночас прокладає шлях до Туреччини і розраховує на можливість подальшої співпраці з нею. Паралельно він активно працює в напрямку створення конфлікту між річчю Посполитою і Московським царством, і згодом домагається переходу Москви на його бік. Таким чином, блокувавши Річ Посполиту зі сходу і півдня, гетьман докладає максимум зусиль щоб створити для неї загрозу ще із заходу.

Військово-організаторський хист українського гетьмана проявився у створенні армії нового типу. Ретельно вивчаючи багаторічний досвід військової справи запорожців, Б. Хмельницький вдало екстраполював його на свою армію. Він домогся посилення артилерії, за його часів з'являються нові типи фортифікаційних споруд, найбільшого розвитку набуває будівництво земляних укріплень та стрімко розвиваються основні напрями тактики українського військового мистецтва. Більш того, Богдан Хмельницький виробив нові тактичні прийоми ведення бою, відмовившись від оборонної тактики і головну

увагу приділивши наступальним операціям і контрудару. Це дозволило одержати перемоги у перших битвах 1648-1649 рр. Його улюбленим прийомом було оточення ворога з флангів і вихід у його тил, а також використання фактору раптовості.

Як військовий стратег особливий акцент він робив на належну підготовку та правильний вибір напрямку головного удару по ворога. Завдяки своєму таланту в управлінні армією і керуванням боєм він домогся зразкової дисципліни у війську, які заздрили навіть поляки.

Використання Б. Хмельницьким популярного у запорожців особливого бойового порядку – табору, допомагало гетьману зоблігувати навколо себе полковників-однотумців, з метою обміну військовим досвідом і збагачення таким чином українського військового мистецтва.

Таким чином, аналізуючи головні стратегічні напрямки Б. Хмельницького у військовій справі, слід виділити наступні складові:

- Чітке визначення вектору нанесення головного удару;
- Розширення міжнародних зав'язків та укладення союзницьких угод;
- Постійне вдосконалення військових технік ведення бою;
- Вдалі психологічні маніпуляції.

Відмінне володіння базовими техніками ведення бою у поєднанні з високими аналітичними здібностями і нестримною волею до звільнення українського народу, дозволили гетьману стати взірцем національного військового мистецтва.

Література:

1. Грушевський М. Історія України–Руси. – К., 1995. – Т. 7. – 624 с;
Грушевський М. Культурно-національний Рух на Україні в XVI–XVII в. – К., 1912. – 248 с.; Грушевський М. Історія України–Руси. – Т. 9. – Ч. 2. / Грушевський М. – К., 1995. – 871 с.; Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1911. – 468 с.;

2. Горак В. Гетьман Богдан Хмельницький: правління залізною рукою / В. Горак // Політика і культура. – 2001. – № 6. – С. 33-39.
3. Куцька О. Психологічна боротьба в історії українського козацтва / Куцька О. // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава та армія”. – 2003. – № 474. – С. 115–122.
4. Осипов К. «Богдан Хмельницький» / Константин Осипов. –М.: Молодая гвардия, 1948. – 480 с.
5. Сегеда С. Героїчні сторінки Берестецької битви / С. Сегеда // Рідна шк. – 2003. – № 10. – С. 44-46.
6. Стецишин О. Політичні ігри гетьмана Хмельницького / О. Стецишин // Політика і культура. – 2002. – № 40. – С. 44-45.
7. Пінчук А.С. Богдан Хмельницький – історія духовного скарбу (до проблеми висвітлення історичної постаті) / А.С. Пінчук // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 1. – С. 73-76.
8. Чухліб Т. Психологічна війна гетьмана Б. Хмельницького / Т. Чухліб // Народна армія. – 2002